

Чурапчыга күн тахсар!

САНА ОЛОХ

12+

2022 сыл
Олунньу
4 күнэ
Бээтинсэ
№ 4 (11830)

Чурапчы улуугун хаһыата ● ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР ● @sanaoloh

бээтинсэ олунньу 4 > субуота олунньу 5 > баскыһыанньа олунньу 6 > бэнидизинньх олунньу 7 > олутурунньук олунньу 8 > сэрэдэ толунньу 9 > чаппиэр олунньу 10

— УЛУУСКА — БУ КҮННЭРГЭ —

аатынан Чурапчы орто оскуолатын дириэктэрэ **Иван Васильев** сибэки дьөрбөтүн уурдулар.

Күн иккис аһаарыгар буйун, учуутал, үйэтитээчи **Иван Павлова** аналлаах суум-платформа нөҕүө Андрей Савин аатынан Чурапчытаабы устуоруйа уонна этнография түмэл дириэктэрэ **Юрий Толстоухов** модератордаах төгүрүк остуол тэрилиннэ. Кэпсэтиигэ улуус дьокутааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ **Афанасий Захаров**, Болугур нэһилиэгин баһылыга **Анна Флегонтова**, Одьулуун нэһилиэгин баһылыга **Людмила Ефремова**, үөрэх салалтатын начаалынньыга **Юрий Посельский**, улуус култуураба салалтатын начаалынньыга **Дмитрий Попов**, Иван Павлов аатынан Чурапчы орто оскуолатын дириэктэрэ **Иван Васильев**, Иван Павлов аатынан Монографической түмэл салайааччыта **Михаил**

100 ЛЕТ
ЯСССР
1922-2022

— КОВИД-19 —

COVID-19

КОРОНАВИРУС УТАРЫ ҮЛЭЛИИР СУҔАЛ ЫСТААП ИҢИТИННЭРИИТЭ

Олунньу 2 күнүгө туругунан улуус инфекционной отделениетыгар 28 киһи сытар. Итинтэн обото — 1, Таһыттан 602 киһи эмтэнэр, онтон обото — 234. Дьокуускайга 2 киһи эмтэнэр.

Вакциныны былаанынан 11204 киһи ылыахтаабын, билигин 8712 киһи бастагы компонентин, 5294 киһи иккисин ылбыт. Вакциныны ылбыттар туруктара үчүгэй.

Бэйэни харыстанар туһуттан маасканы, барчазкини кэтэ сылдьыт, социальнай арыгы тутуһун, илиини чаастатык суунун. Ылары сибикитэ (температура табыстабына, сыты, амтаны билбэт буоллаахытына, сөтөлүннэххитинэ) бырааһы ынырын.

Чурапчытаабы киин балыыһа суһал линейэтин төлөпүнэ — 89618696878, 89644202833

Роспотребнадзор — 84115141272
ЕДДС — 84115141660

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

БУОЙУН-УЧУУТАЛ БҮҮҮГЭР СИБЭКИ ДЬӨРБӨТҮН УУРДУЛАР

А Б а
дойду Улуу
сэриитин
кыттыы-
лааба,
"Албанаат"
3-с истиз-
пэннээх,
"Аба дойду
сэриитин"
1-кы истиз-

пэннээх уордьаннарын кавалера, Саха АССР оскуолаларын үтүөлээх учуутала, Чурапчы улуугун Бочуоттаах олохтоого, СӨ Былатыан Ойуунускай аатынан Судаарыстыбаннай

бириэмийэ лауреата, "Хотугу Сулус" уордьан кавалера **Иван Михайлович Павлов** тохсунньу 31 күнүгэр төрөөбүтэ 101 сыла туолла.

Бэлиэ күнэ буйун-учуутал Иван Михайлович бэйэтин аатынан Чурапчы орто оскуолатыгар туруоруллубут бүүскэ СӨ Ил Түмэн дьокутаата, саллаас майора **Семен Никитин**, Чурапчы улуугун баһылыга **Степан Саргыдаев**, улуус дьокутааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ **Афанасий Захаров**, улуустаабы үөрэх салалтатын начаалынньыгын солбуйааччы **Афанасий Максимов**, Иван Павлов

Дьячковской, улуус бэтэрээннэрин Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ **Матрена Матвеева**, Дмитрий Коржин аатынан өрөспүүбүлүкэтээби ыспартыбынай олимпийскай эрэллэри бөлөмнүгү Чурапчытаабы орто интеринээт-оскуола дириэктэрэ **Николай Гуляев**, Болугур нэһилиэгин бэтэрээннэрин Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ **Николай Михайлов**, Иван Павлов аатынан Чурапчы орто оскуолатын нуучча тылын уонна литэрэтиирэтин учуутала **Павлина Матвеева** кыттыыны ыллылар.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

Улуус дьаһалтатыгар сана дуоһунаска кимнээх ананныларый?

Тохсунньу 31 күнүгэр улуус дьаһалтатын нэдиэлэтээби былаанныыр мунньагар сана дуоһунаска аныыр туһунан бирикээстэри иһитиннэрдилэр.

Ол курдук, улуус баһылыгыт аһааһыстыбатын боппуруостарыгар солбуйааччынан уонна улуус дьаһалтатын тыа хаһаайыстыбатын управлениетын начаалынньыгынан **Анжелика Петровна Неустроева** ананна. Кини ол иннинэ улуус дьаһалтатын ааһар-суоттуур отделын салайааччытынан үлэлээбитэ.

Улуус баһылыгын үлэ уонна информационнай куттал суох буолуу боппуруостарыгар

солбуйааччынан **Семен Филиппович Федоров** ананна. Кини Дьокуускай куоракка силиэстийэлиир кэмтиэккэ уонна куорат Мэрийэтигэр сулууспалаабыт.

Улуус баһылыгын социальнай боппуруостарга солбуйааччынан СӨ норуот хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ, СӨ үөрэбэриитин туйгуна **Мария Филипповна Кронникова** ананна. Мария Филипповна икки болдьохо талыллан, Соловьев нэһилиэгэр 8 сыл таһаарылаахтык баһылыктаата.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

— ДЕМОГРАФИЯ —

Үүммүт сылга 12 оҕо күн сиригэр көрдө

2022 сыл тохсунньу ый түмүгүнэн Саха сиригэр үрдүнэн 865 оҕо күн сиригэр көрдө, итинтэн 12-тэ — Чурапчы улуугулар. Кинилэр Саха АССР 100 сылын көрсө бастагынан төрөөбүттэрин таһынан, Саха сиригэр биллэриллибит Ийэ сылын маннайгы хараначчылар буоллулар.

Улууспутугар 12 оҕо төрөөбүтүтэн, 12 оҕо сэртификэт ананна. Төрөппүттэр ханна даҕаны сайабыллыаһына суруйбаттар, биһиги байэбит ГТАС дааннайынан сэртификэт аныыбыт. Ол иһин оҕо төрөөтөбүнэ түргэн собуустук оҕолорун регистрациялаан, төрөөбүт сибидиэтэлистибэлэрин ылыахтарын наада, — диин Чурапчы улуугун социальнай харалта управлениетын начаалынньыга **Лидия Тосукаева** быһаарар.

Улуус баһылыга **Степан Саргыдаев** уураабынан, СӨ Ийэ уонна улууска Ийэ сир сыллара биллэриллибиттэринэн, 2022 сылга Чурапчы улуугулар олохтор ыал бастагы оҕолоругар уонна оҕону иитэ ылбыт дьиз кэргэн олохтор устуллубуларын тупсарыыга анаан, улуус бүүдүөтүтэн 50 тыһыынча суумалаах сэртификэт бэриллэр. Сэртификэти ыларга төрөппүт, улуус дьаһалтатыгар дьиз кэргэн уонна оҕо-аймах отделыгар кэлэн анал формага сайабыллыаһыны толорор. Итини таһынан, 41183semya@mail.ru электроннай аадырыска эмиз ылыахтарын сөп. Ирдэниллэр докумуоннар: пааспар куопуйата, төрөөбүтүн туоһулуур сибидиэтэлистибэ, дьиз кэргэн ыспыраапката — бу докумуоннар барыта нотариуһунан бигэрэммит буолуохтаахтар. Нэһиликтэргэ бу боломуочуяны нэһилик дьаһалтатын кылаабынай исписэлиистэрэ онороллор. Манна бири өйдөөххэ наада — харчы быһааһы дьиз кэргэннэ тийбэт, барыта маһаһыын нөҕүө аһар, — диин улуус дьаһалтатын дьиз кэргэн уонна оҕо-аймах отделын кылаабынай исписэлиистэ **Татьяна Бушкова** кэпсир.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

— УЛУУСКА — БУ КҮННЭРГЭ —

Александр СТЕПАНОВ

—ЛИНГИБИИС-УЧУОНАЙ С.А. НОВГОРДОВ ТӨРӨӨБҮТЭ 130 СЫЛЫГАР—

САХА СУРУГУН-БИЧИГИН САЙДЫТЫН ТУНУНАН КЫЛГАСТЫК

тылын грамматиката, литэрэтиринэй хаһыат о.д.а. бэчээттэнэн күн сириг көрбүттэрэ.

Мантан көрдөхтө, өссө Өктөөп Өрөбөлүүсүйтүн иннинэ саха тылын олохтоохтук чинчийи уонна бастагы сурук-бичик үөскүүр олуктара ууруллубуттар эбит диир сыаналыахха сөп. 1912-1913 сс. «Саха саната» диир бастагы сахалыы тылын уопастыбаннай-литэрэтиринэй сурунаал бэчээттэнэн тахсыбыта. 7 нүмүргэ уопсайа 30-ча А.Е.Кулаковский, А.И.Софронов, Г.Н.Черных-Якутский литэрэтиринэй айымньылары уонна нууччаттан тылбаастар тахсыталаабыттара. Бу барыта саха тылын суруга-бичигэ, литэрэтиринэй тыла сайдыытыгар тугунан да солбуллубат бигэ тирэби уур-бута. Сахалыы букубаары оноруу бири сабаланааччынан этнограф Всеволод Михайлович Ионов (1851-1922) буолар. Кини Саха сиригэр сыылкаа олорон чааһынай оскуола аһан Тааттаа уонна Дьокуускайга бэйэтэ онорбут сахалыы букубаарынан оҕолору үөрөппүтэ. Кэлин кини букубаара С.А.Новгородов онорбут алпаабытыгар олобуран бэчээтэммитэ.

Үөһэ ахтыллыбыт ситиһиллэрэ ыйан туран, саха норуота маассабайдык ааҕар-суруйар кыахтанарыгар, үөрэхтэнэрэргэр сүдү кылааты киллэрбит кинигэ бэйэбит бири дойдубулаахпыт, Чурапчы улууттан төрүттээх, сахаттан бастагы тыл үөрэхтээгин, Петроград университетин бүтэрбит, илиини тылларга идэтибит Семён Андреевич Новгородов (1892-1924) ааттыыбыт. Кини 1917 сыллаахха айбыт сана сахалыы алпаабыта 1924 сыллаахха судаарыстыбаннай быһыытынан биллэриллэбит уонна 1929 сыллаахха диир үлэһэбит. Семён Андреевич алпаабыта саха тылын доргооннорун төһө кыалларынан чолгутук биэрэр сыаллаах, хайдах санарарын курдук суруй диир бириинсипкэ олобуран оҕһуллубута. Маны таһынан, кини сахалыы этиигэ тыл бэрээдэгэ уларытат, онон этии ис хоһооно сурук бэйэһэ да суох өйдөнөр диир балаһыанньаны тутуһан, сурук бэйэлэһтэн аҕаастаммыта. Маннык алпаабыт очмотоогу үөрэбэ суох норуоту ааҕарга-суруйарга түргэнник үөрэтиигэ бэйэтин кыаһын чахчы көрдөрбүтэ.

1917 сыллаахха Семён Андреевич аан бастагы «Сахалыы сурук-бичик» диир букубаары 4 тыһ. ахсаанынан таһаартарбыта. Оскуолаҕа саха тылын үөрэтии, нэһилиэнньэни төрөөбүт тылын ааҕарга-суруйарга уһуйуу бу букубаартан сабаламмыта. Саха сиригэр сорох оҕуруктарыгар саха тыла алын сүпүөх оскуолаһар бары кылаастарыгар үөрэтиллэр буолбута. Кэлин 1922 сыллаахха «Бастагы сурук-бичик» диир ааттаах сана сахалыы букубаары таһаартарбыта. Онтон 1923 сыллаахха «Сурук-бичик. Оҕо ааҕар кинигэтинин» диир баай, интэриэһинэй ис хоһооннох букубаара 5 тыһ. ахсаанынан Петроградка күн сириг көрбүтэ. Кылаастык этэр буоллаахха, Семён Андреевич Новгородов алпаабытыгар олобуран 1920 сыллаахтан 1930 сылга диир барыта 200 араас кинигэ, учуобунньуктар күн сириг көрбүттэрэ. 1923 сыл алтынны 15 күнүгэр «Кыым» хаһыат маннайгы нүмүрэ бэчээттэнэн тахсыбыта, оттон 1926 сыллаахха маннайгы кинигэ кыһата тэриллэбит. Ити сыл Саха АССР Төрүт оскуона саха тылын судаарыстыбаннай тэрилтэлэрэ бука бары дьыалаһы-куолуу сахалыы, оттон былаас уорганнара иһи тылыннан толорор буолбуттара. Ити курдук Саха сиригэр дьону ааҕарга-суруйарга үөрэтэр былааннаах, судаарыстыба өттүттэн күстээх үлэ сабаламмыта. С.А.Новгородов суругун-бичигин саха норуотугар бастагы улахан өнгөтө — уонунан тыһынча үөрэбэ суох дьон үөрэхтэммитэ, уопастыба олобун араас эйгэтигэр

кыттар кыахтаммыта буолар. Ол курдук, 1897 сыллаахы биэрэпис түмүктэрэ көрдөрүлөрүнөн, сахалар уопсай ахсааннарыттан 0,7 % эрэ ааҕар-суруйар кыахтааҕа. Онтон 1926 сыллаахы биэрэпис түмүгүнөн сахаларга ааҕар-суруйар дьонун ахсаана 5,7% тэҥэспитэ. Бу ситиһии С.А.Новгородов норуотугар анаан айбыт-туппут үлэтин түмүгэ этэ.

1929 сыллаахха бүтүүн түүр норуоттарын латын алпаабытыгар көһөрүү түмүгэр саха тыла эмиэ латынныы сурука-бичиккэ көспүтэ. Онон 1929 сыллаахтан 1939 сыллаахха диир латынныы суругунан-бичигинэн үөрэни, бэчээттэни барбыта. Бу кэм саха литэрэтиринэй тылын нурмаларын, тизминнэри оноруу бириинсиптарин, сана арпагырааһыа быраабылаларын олоххо киллэриигэ туһайыллыбыта.

Кэлин нуучча тылын сабыдыала күүһүрэн истэбин аайы, кирии тыллары сурука бэрээдэктэн биэри боппурдуһа сытылтык туран барбыта. Онон 30-с сыллар ортолоруттан түүр тыллаах омуктарга нуучча алпаабытыгар көһүү сабалаламмыта. Ити түмүгэр 1939 сыллаахха билигин туттулла сылдьар нуучча алпаабыта Саха АССР Үрдүк Сэбиэтин уурааһынан ылыныллан биэргэтиллибитэ.

Түмүктэн эттэххэ, төһө даҕаны саха суругар-бичигэр араас алпаабыттар туттулла сылдьыбыттарын иһин, Семён Андреевич Новгородов сахалыы маассабай суругу-бичиги санаттан уларытан, тупсаран онорбут уонна бу сурук саха норуотугар тарбанын ситиспит сүдү сырдатаанчы буолар. Маассабайдык үөрэхтээһинтэн ураты өссө саха литэрэтиринэй тыла үөскээһинигэр кини үлэтин-хамнаһын суолтата улахан. Ону таһынан кини «хайдах санарарын курдук суруй» диир бириинсипи тутуһуута дьон атын-атын түөлбөтөргэ биэр өйдөбүлү араастык ааттыыллара саха тылыгар түөлбөнүн уратылаһы баарын арыан таһаарбыта. Онон инники өттүгэр тыл үөрэхтээхтэригэр чинчийи сана саҕахтара баалларын ыйбыта.

Маны таһынан, Семён Андреевич илиини тылларга идэһээх киһи быһыытынан, саха тылын былыргы сибээстэрин, төрдүн ырытыыга эмиэ бэйэтин санааларын эппитэ. Холбоһор, сахалар Кини Азия истэһтэриттэн силэс-мутук тардалларын уонна монголдуу тыллаах чахтардары кытта чугас буолуохтарын себун тутуһан ыйан турар. Ол гынан баран, хомойуох иһин, ити боппурдус өссө да үөрэтиллэн көрө илик. Арай билигин эрэ монголлары кытта наука өттүттэн сибээстэр сабаланаан, уопсай бырайыактар олоххо кириэн эрэллэр.

Семён Андреевич Новгородов сырдык аатын үйэтигиттэ сахатын норуота, дьон-сэргэтэ улахан үлэни ыппытара. Ол курдук, 1944 сыллаахтан Чурапчы педагогическай училищета С.А.Новгородов аатын сүлүтэ. 1996 сыллаахтан Саха Өрөспүүбүлүкэтин бастагы Бэрэсидьиини ыйааһынан С.А.Новгородов төрөөбүт күнэ — олунньу 13 күнэ төрөөбүт тыл уонна сурук-бичик күнүнэн биллэриллэбитэ. 2005 сылтан С.А.Новгородов аатынан судаарыстыбаннай бириэмийэ олохтоомута, 2007 сыллаахха кини аата «Бичик» кинигэ кыһатыгар интэриллибитэ.

Онон Семён Андреевич Новгородов сырдык аата үйэтиллэн, көлүөнэттэн көлүөнэҕэ ааттана туруоҕа.

В.Д. МОНАСТЫРЕВ,

Чурапчы улуусун Кындак бөлүөлөгүттэн төрүттээх филологическай наука хандьыдаата, С.А.Новгородов уонна П.А.Ойуунускай ааттарынан Саха Өрөспүүбүлүкэтин бириэмийэтин лауреата.

—ОБОЛОРБУТ СУРУЙАЛЛАР—

Ийэ сир сылынан...

Чурапчы улуусугар Ийэ Сир сылыгар уонна саха бастагы лингвист-учуонайа, саха суругун-бичигин төрүттээбит уһуллукчулаах бири дойдубулаахты С.А.Новгородов аатын сүгэр Чурапчы орто оскуолабыт 150 сылыгар анаан, оскуола 6-с «в» кылааһын үөрэнээччилэрэ «Чыычаах уйата» диир олус интэриэһинэй уонна кэскиллээх бырайыактарын толкуйдаатылар. Кинилэр бу бырайыактарынан Ийэ сири, төрөөбүт дойдуну уонна үөрэнэр таппырга, кэрэчээн оскуоланы харыстыырга, көтөрдөргө айылҕаны харыстыырга, көтөрдөргө уонна чыычаахтарга харыстабыллаахтык сыһыаннаһарга ынҕараллар.

Оболор салгы чыычаахтары аһатар уонна кэтээн көрөр баҕа санаалаахтар. Кинилэр «Чыычаах уйата» бырайыагы өрөспүүбүлүкэбит алтыс кылааһын үөрэнээччилэрэ эмиэ өйүөхтэрэ диир эрэнэллэр.

«Чыычаах уйата» бырайыак салайааччыта, саха тылын уонна литэрэтиринэтин учуутала Лилия ПОПОВА.

Чыычаахтары харыстыабын...

Мин — Чурапчы орто оскуолатын 6-с «в» кылааһын үөрэнээччилэбин. Быйыл биһиги кылаас оболоро, кылааспыт

салайааччыта Лилия Егоровна көмөтүнэн, «Чыычаах уйата» диир бырайыагы толкуйдаатыбыт. Кини биһиэхэ наһаа элбэҕи субэлээбитэ уонна «Чыычаах уйатын онорун» диир сүрдээх эппизтиктээх соруудах биэрбитэ.

Биһиги оскуолабыт таһыгар наһаа үчүгэй хатыннар үүнэн тураллар. Саас аайы хатыннарбыт тобус-топору чыычаах буолааччы. Ол иһин быйыл биһиги кылаас үөрэнээччилэрэ чыычаахтарга анаан уйа баҕетун онордубут. Оболор бары, бэйэлэрэ фантазиялаан, эһин араас быһыылаан уйалары онорбуттар. Сорох оболор эһэлэрин, аҕаларын, убааһарын көмөлөһүннэрбиттэр. Мин ийэбин көмөлөһүннэрэн хортуон харуопкамман онорбутум.

Каролина Парникова, 6 «в» кылаас.

Учууталбыт ураты уруога...

Учууталбыт биһиэхэ анаан чыычаахтар тустарынан олус ураты уруогу ыппыта. Бары чуумпуран олорон учууталбыт кэпсэтин истибиллэ, сорох чыычаахтар манна

кыстыылларын, онтон сорохтор собуруу кетөөлөрүн билбитим.

Чыычаахтар барахсаттар тылмныдааһына, сылаасдойдуга кыстыы бараллар, онтон тэһнөн кэллэлэригэр уйалара алдыаммыт буолааччы. Ол иһин билигин үтүө санаалаах дьон чыычаах уйатын онороллор. Биһиги кылаас оболоро субэлэһэн баран, «Чыычаах уйата» диир наадалаах бырайыагы толкуйдаатыбыт. Саас оскуолабыт иннигэр наһаа элбэх чыычаах көтөн кэллэҕэ уонна онорбут уйаларыбыгар мустуохтара. Саас буоларын наһаа кэтэһэбин....

Мичил Саввин, 6 «в» кылаас.

Чыычаахтар ыллыахтара...

«Чыычаах уйата» диир бырайыагы биһиги кылаас оболоро син уһуннук толкуйдаатыбыт. Тоҕо диирэххэ, чыычаахтарга уйа онордохпутун, кэлэн олоруохтара, ыллыахтара — туойуохтара. Кинилэр атын сиргэ айанныахтарын иннинэ уйаларга кэлэн аһаан барыахтара. Биһиги бары

биһиги чыычаах уйатын онорон аҕаллыбыт. Оскуолабыт таһыгар баар хатын лабааһыгар ону ыйаатыбыт. Онно кэлэн кыл-кырчаан чыычаахтар саһыахтара. Мантан ыла кинилэри кэтээн көрүөбүм уонна аһатыбым.

Айыына Поисеева, 6 «в» кылаас.

Кылаакытын киллэрсин...

Биһиги бары ити бырайыагы наһаа себүлээбиппит уонна ылыммыппыт. Хас биһиги оҕо чыычаах уйатын онорон аҕалыахтаах диир субэлэспиппит. Бары тугу сатыырбытынан чыычаах уйаларын онорбуппут.

Ийэ Сир сылынан уонна оскуолабыт 150 сыллаах үбүлүүгүгэр анаан, биһиги кылаас оболоро чыычаах уйатын онорон оскуолабыт саадыгар баар мастарга баайталаабыппыт. Өрөспүүбүлүкэбит алтыс кылааһын үөрэнээччилэрин, маннькы бырайыакка кыттып диир ынҕырабын. Оччобуна эһиги төрөөбүт дойдугутугар туһаны аҕалыаххыт, учууталларгыт үөрүөхтэрэ, төрөппүттэргит долгууохтара. Үтүө дьыалаҕа кытыабын!

Арина Неустроева, 6 «в» кылаас.

ТИЭРГЭН

Дьиз кэргэннэ аналлаах сыһыарыы

түүннэри-күнүстэри эбии уот холбоон тыктарабын. Бу усулуобуйаны тутустааха, икки нэдиэлэнэн силс тардар. Сизмэнэн опордордообор түргэнник ылсан үүнэр, көһөрөгө өлүөбүз дьиз куттаммаккын. Боростуой петунья, уопсайа быһа холсон, үс ыйынан улахан үүнээйи буолар. Оттон бу вегетативнай петуньяны иһиккэ көспүтүн кэнниттэн биһир ыйынан түргэнник улаатар, ситэр, сибэккилэрэ тахсаллар.

Германияҕа уонна Голландияҕа вегетативнай петунья араас суортарын талан тулсараллар. Сэдэх өҥнөрдөөх, дьүүһүнэ уларыыа турар (хамелеон) сибэкки буолар. Олус кыраһыабай «Сулустардаах түүннү халлаан» дьиз көрүннүөх.

Өссө биһир уратыта - олус хойуутук үүнэр. Биһир сибэкки 10 лиитэрэлээх иһиккэ олордобуна, хоп-хойуу, иһиккэ ханан да быһа көстүбэт гына толору сибэккилиир. Күн-дьыл, халлаан уларыытыгар, үөһүгү-көйүүргү мээһэ бэриммэт, эбии аһылыкка наадыбат, умнаһа бөдөтүк үүнэр. Улахан ардахха сытыйбат, көстүүтэ мөлтөөбөт. Сизмэлэммэт, ол иһин бөхтөммөт, куруук ыраастаан быһа сылдыбаккын.

Арасаадаларың ханна үүннэрэбиз?
Дьизбэр түннүк аттыгар тураллар. Кыһынны биризмэбэ үүнээйилэргэ анаан аныгылыгы тэпилиссэ курдук дьиз туттуохпун баҕарабын.

Кэргэним буорбун булар, таһар, оҕолорум кемелелер буолан, мэхэйдэри көрсүбөппүн, баҕарбыппынан сибэкки олордобун. Үс уол оҕолоохпут. Саас уопаттарым: «Ийээ, сайын ханна да барбат иһигин», - дьиз ыйыталаһааччылар. Мин суохлуна, сибэккилэрбин иһилэр көрөөччүлэр.

Роза эмиз үүннэрэр эбиккин. Кыһынны кэмнэ хайдах көрөбүн-истэбиз?

Розаны кыстатар ыарахаттардаах. Кыстатарбар анал усулуобуйам суох. Ол иһин сыл аайы «Розы сибирь» дьиз саайтан атыылаһабын.

Түмүккэ тузу этиэн этэй?

Вегетативнай боростуой петуньяттан ордуга элбэх, эпитим курдук, араас суортарыттан саҕалаан киһи хараба хатанар. Сибэкки үүннэрээччилэр сылын аайы араас өҥүн, дьүүһүнүн элбэтэн, араастаан кизгэтэн, композициялаан олордоллорун киһи сөбө көрөр. Онон судургутук үүнэр үүнээйини опордон, тизгэммитин кизгэтэбиз, олорор нэһилиэкпит тас көстүүтүн тулсарыабын уонна барыгытыгар кытаанах доруобуйаны!

Сиздэрэй сибэккилэри үүннэрээччи - НЬУРГУЙААНА СТЕПАНОВА

Күммүт уһаан, халлааммыт сырдаан, сандал сааспыт биллэн эрэринэн, дьиз хаһаайкалара араас көрүн үүнээйилэрин, оҕуруот аһын арасаадаларын опордор сүпсүлгэннэрэ саҕалаанна. Кинилэртэн биһирдэстэрэ сонун сибэккилэри үүннэрэр Одьулуун нэһилиэгин олохтооҕо Ньургуйаана Степанова буолар. Кини петунья ураты, атын көрүнүн - вегетативнай петуньяны хайдах опордору сүбэлиир.

Ньургуйаана Ивановна, бу сибэккини хаһаангыттан олордон саҕалаабыккыны?

Үһүс сайыммын сөбүлээн олордобун. Бу сибэкки хойуутук үүнэрин сөбүлээн, ханна атыылылларын истэн тутта сакаастаабытым. Ньурбаҕа Афанасий Семенов дьиз киһи дьарыктанар. Киниттэн сорох сибэккини ылабын.

Вегетативнай куруук үүннэрэр петуньябытыттан туох уратылаабы?

Кэлинни кэмнэ дьон вегетативнай петуньяны сөбүлээн олордоллор. Вегетативнай петунья сизмэ биэрбэт. Умнастан силс тартаран элбээтиннэрэбиз. Ол иһин кыһын кыстатан туруорабын. Бырааһынньыктар кэннилэриттэн кырыйан, силс тартарабын. Арасаадабын сылаас сиргэ туруорабын.

Атыылыгың дуо?

Ордор сибэккилэрбин дьүүһүгү атыылаа дьиз сүбэлээбиттэрэ. Ону ыйынан кырааан атыылыыр буолбутум. Дьон-сэргэ көрөн билэн, ыйыталаһан, эрдэттэн атыылаһаллар. Быйыл вегетативнай петуньяҕа сакаас беҕе киһи. Ол иһин элбэти олордор былааннаахпын.

Дьонно үчүгэин, бөдөнүн биһир сатыыбын, хаалбытын, кыратын бэйэбэр хаалларыбын. От ыйын онус чыһылытыгар дьиз олордосчубун. Онтум атырдыах ыйыгар эгэлгэтик, үчүгэйдик үүнэр.

Сыаната?

Биһир умнаһы 150 солк атыылыбын. Бу саамай кыра сыана, быйыл улаатыннарбаппын. Ылан баран төһө баҕарар элбээтиннэриэхтэрин, тэһитиэхтэрин сөп. Бу туһунан атыылаһааччыларбар кэпсиибин, сүбэлиибин, куруук сибээскэ баарбын, интэриниэткэ да көрүүхкэ, билиэхкэ сөп, информация онно толору баар.

Сибэкки ханнык көрүннэрин олордооччугунуй?

Ордук вегетативнай петуньяны олордобун. Розалия, гладиолус үүннэрэ сылдыбытым. Уопсайынан, ыйынан турар, намыһыан түһэр үүнээйилэри сөбүлүүбүн. Кэлинни кэмнэ элбэх сыллаах сибэккилэри опордор буолан эрэбин. Ландыштар, лилейниктар, кыра лилиялар, мертензиялар, колокольчиктар бааллар. Сылын аайы бэйэлэрэ тахсан элбээн иһиэхтээхтэр.

Сыһыарыыны бэлэмнээтэ Марфа ПЕТРОВА.

— ҮБҮЛҮӨЙДЭЭХ БИИР ДОЙДУЛААХПЫТ —

Үйэлэргэ умнуллубат чулуу үлэһит

Биһиги диригник ытыктыыр киһибит, Российской Федерация үтүөлээх учуутала, норуот үөрэбэриитин туйгуна, Чурапчы улуунун, Хатылы нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооһо, өр сылларга үүнэр кэнчээри ыччаты иитиизэ таһаарыылаахтык үлэлээбит, Чурапчы алдьархайын кэпсиир Көһөрүллүү мусойун төрүттээбит Дмитрий Павлович Чечебутое быһыл 2022 сылга олунньу 8 күнүгэр 85 сааһын туолар.

сыалтан “Көһөрүллүү” мусойун үлэтин сабалыыр. Көһөрүллүү мусойугар Чурапчыбыт 41 колхуонуттан уолсайа 5318 киһи хоту Эдьигээн, Кэбээйи, Булун оройуоннарыгар күүс өттүнэн көһөрүллэн эрэйи-муну көрбүт алдьархайдарын устуоруйатын сэхэргиир үтүмэн элбэх араас баай, харах уулаах матырыйааллар, экспонаттар наарданан көрдөрүүгэ тураллар.

1992 сыллаахха көһөрүллүү 50 сылынан сибээстээн, Дмитрий Павлович бу событиены бэлиэтиир дьаһалларга элбэх кыттыбыта. Манна өрөспүүбүлүкэ бары улуустарыттан, нэһиликтэриттэн уонна Дьокуускай куораттан көһөрүллүү кыттыылаахтара сүүһүнэн киһи кэлитэлээбиттэрэ. Кинилэр бу көрсүһүүгэ бэйэлэрин икки ардыларыгар бэрт истинник, аһабыстык кэпсэппиттэрэ, үгүс харах уулаах ахтыылары онорбуттара. Бу кэмтэн, бу түгэнтэн ол көрсүһүү кэнниттэн Дмитрий Павлович дууһатыгар иитиэхтии сылдыбыт санаатын кизин эйгэсэ таһааран Көһөрүллүү мусойун тэрийэргэ бигэ санааны ылыммыта. Бу үлүгүрдээх кизин, улахан боппуруоһу үөрэтиигэ куруһуок оҕолорун далааһына тутар, дьонго-сэргэсэ, үүнэр көлүөнэсэ үйэ-саас тухары кэпсиит, көрдөрө турар буолуохтаабын саарбаҕа суох. Ол иһин өрөспүүбүлүкэ, улуус, нэһилиэк салаалтара туһаннаах дьонго дьаһал бизээн, матырыйааллары чуолкайдааһынна улахан бөлгөмтө ууруллубута Дмитрий Павловичка Чурапчы көһөрүллүүн үөрэтэрэригэр улахан көмөлөөх буолбута. Куруһуокка бу тизмэнэн дьарыктаныахтарын бабарар үрдүк кылаас оҕолоро кирибиттэрэ. Куруһуок чипизиннэрэ бу издээн туһунан аан бастаан салайааччыларын кэпсээниттэн истибиттэрэ, билбиттэрэ. Оҕолор аадырыстары булуталаан, сүрдээх кылгаскэм иһигэр сыыйа көһөрүүгэ хоту сылдыбыт дьоннору чуолкайдаан, 2000 кэринэ суруктары ыталаан барбыттара. Өр-өтөр буолбакка, дьон үгүс сылларга баттата сылдыбыт ыар таһаастан босхолонон эрэр курдук, араас кэмэйдээх, үксэ харах уута суох кыайан аабыллыбат ахтыылары ыталаан барбыттара, сорохторо хаартыскалары, экспонаттары ыталаабыттара. Көһөрүллүү туһунан кырдык тахсар буолбут дьон дьиннээхтик итэбэйбитэ. Ол түмүгэр билигин көһөрүүгэ сылдыбыт дьонтон үтүмэннээх ахтыылар, суруктар кинигэ курдук оноһуллан анал паапкаларга хараллан тураллар. Көһөрүллүү кыттыылаахтарын хаартыскалары хоту ханна сылдыбыт сирдэринэн Эдьигээн, Кэбээйи, Булун оройуоннарынан наарданан альбомнанан, сорохторо анал истиэндээх оноһуллан көрдөрүүгэ тураллар. Дмитрий Павлович үгүстүк этэринэн: «Саамай уустук дьыаланан көһөрүү кыттыылаахтарыттан көһөрүүгэ илдьэ сылдыбыт малларын төлө ыһыгыннары буолар этэ»-дизин. Оччотообу ыарахан кэмнэригэр бэйэлэрэ илдьэ сылдыбыт малларын эбэтэр сорохтор төрөппүттэрэ хаалларбыт малларын, сэтгэрин-сэбиргэллэрин илдьэ сылдыахтарын бабараллара баа буолбат. Дмитрий Павлович оҕуопаттан биер хону ачаттаран, бастаан кэлбит матырыйааллары онно муньан испиттэрэ. Атырдьах ыйыгар 50 сылыгар анаан көһөрүллүү кыттыылаахтарын кытта Кэбээйи, Эдьигээн, Булун улуустарынан теплоходунан устууга барар. Бу биһиги биер дойдугаахтарбытыгар, көһөрүллүү кыттыылаахтарыгар, оччотообу олорбут сирдэрин жерэ,

ааспыт ахтан-санаан, өлбүттэри кэриэстээн ааһалларыгар умнуллубат айан буолбута. Бу үһүн айанна 193 киһи сылдыбыта. Дмитрий Павлович күнүнэн, чааһыгар тийэс бэлиэтэни онорон харах уулаах айан умнуллубат түгэнэрин сурукса киллэрбитэ. Дьэ, бу айан-сыры кэнниттэн мусойга элбэх матырыйаал, экспонат даҕаны хомуллубута, көһөрүллүү кыттыылаахтарын кытта ирэ-хоро атах тэспэн олорон сэхэргэһэн инникитин өссө үгүс үлэ даҕаны былааннамыта.

Билигин “Көһөрүллүү” дьон сугургу ааттаах-суоллаах - саха дьонун маассабыдык өлүүгэ-сүгүүгэ аньан бизири удаһыннаах устуоруйатын хайдах баарынан көрдөрөр, кэпсиир мусой Чурапчы улуунун Хатылы нэһилиэгин килбэйэр киинигэр ыраактан-чугастан бэйэтигэр дьону-сэргэни үмүрү тардан үлэли илорор. Мусой дьэ тэлгэһэттэн сабалаан, анаан көрө-истэ кэлбит дьону-сэргэни, оҕолору, ыччаттары, араас таһымнаах дэлгэссийэлэри оччотообу кэми санатар бэйэтин ыар устуоруйатынан кууһан ылар...икки аарыма сэргэ, ыты турар ийэлээх-оҕо мөссөөннэрэ, улахан хобо чуораан. Сүгүрүйэн аһар мэнэ таас, көһүүтэн төннөлөрүгэр үгүстэри хайдах дьэ-уот көрсүбүтүн көрдөрөр балаҕан дьардыамата. Мусой дьэ аанын аһан кириэргин кытта, эйигин бэрт үгүс кинигэлэрдээх, хайыаттардаах, сурунааллардаах, баай матырыйааллардаах элбэх паапкалар, оҕоро түһээт, үлэлээбитинэн да барыаха сөптөөх кыракий бибилиэтиэкэ көрсөбүс. Иһирдэ аһан истэбин ахсын ол алдьархайдаах кэми кэпсиир - көрдөрөр экспонаттар, тематическай матырыйааллар, аныгылы сизиринэн оноһуллубут устуоруйа ыар чакчыларын кэпсиир истиэндэлэргэ, уруһуйдарга, хаартыскаларга, макеттарга, бэл диэтэр түннүктэр жалюзарыгар кытта харах уулаах ахтыылары аабар-көрөр гына оноһуллубуттарыгар - бөлгөмтөбун хатыабын. Холобур: бастакы панорама Чурапчы көһүүтүн бастакы күннэрин көрдөрөр. Бу панораманы Дмитрий Павлович көрдөһүүтүнэн уонна кэпсээнинэн сүрбэр, дууһатыгар олус чугастык ылынан, биер дойдугаахпыт хуоһунуу Николай Петрович Соловьев олус итэбэтиилээхтик онорбута устуоруйа биер сүдү кэрэһитэ буолан оччотообу кэмнэ тириэрдэр. Онтон салгыы иккис панорама таһыгар турдахына, ис хоһоонун истэн чакчы тэһнэ тоһорго, өрүс тымныы чэлгизнэ, ыар ынчык иһиллэргэ дылы буолар. Бу панораманы эмиз биер дойдугаахпыт Хатылы нэһилиэгин олохтооһо Анна Николаевна Захарова онорбута. “Бастаан ылсан онорорбор Дмитрий Павлович итэбэтиилээх кэпсээнин истэн, өссө хас да күн үөртэн, оччотообу кэми эргитэн сүрдээхтик уйадыан, дууһам аймаһынан ахан онорбутум”, - дьин эппитэ. Дьэ, итинник бэйэлэрэ тустула устуоруйалаах маллар мусойга элбэхтэр. Хас биердиги экспонат бары кылгас быһаары суруктаахтар. Мусойга турар экспонаттар оччотообу олобу, буолан ааспыт кэмнэри хайдах эрэ тыыннаабысмытан көрдөрөр, кэпсиир буоланнар, киһи уйадыан истибитин уонна дьик гына түспүтүн бэйэтэ да билбэккэ хаалар.

Дмитрий Павлович көһөрүллүүнү сырдаттыгы чакчы да ис сүрээбиттэн ылынан, элбэти ирдир, көрдүүр үлэни ытан биризмэни аахсыбаага үлэлээн-хамсаан кэллэ. Тэрийбит мусойа, суруйбут кинигэлэрэ, үлэтэ барыта дьон докумуоннарга, ахтыыларга олобуран сурулунулар, оноһулунулар.

«Ахтыылары

хомуйарга тулуур, дьулуур, дьону кытта табан кэпсэтии, соробор көрдөһүү, тылларын-өстөрүн сааһылааһын наада...»-дизин Дмитрий Павлович үлэтин туһунан этээччи. Чакчыта да оннук буолла. Сыралаһан үлэлээбит, сабалаабыт, атабар туруорбут мусойа быһыл 2022 сылга 30 сылын туолла. Бу эттэххэ дөбөн эрэри, уһукутаах 30 сыл устата төһөлөөх элбэх дьону, салайааччылары кытта көрсөн, кэпсээн, туруорсан улууспут биер чакчылаах устуоруйатын кэрэһэлиир дьоһуннаах, үйэлээх үлэ табыста!

Дмитрий Павлович нэһилиэк уонна улуус уопастыбаннай олоһуттан туора турбакка, элбэх ыстатыйалары улуус уонна өрөспүүбүлүкэ хаһыаттарыгар, сурунаалларыгар бэчээттэттэ, ону таһынан дьонго-норуокка биһирэммит уонча кинигэни бэйэтэ суруйан, атын ааттардар үлэлэрин көрөн - истэн, эрдээктэрдээн таһаарда:

1. “Дойдум мизнэ Хатылы” - Дьокуускай, 2000 с.
2. “Харах уулаах ахтыылар” - Дьокуускай, 2002 с.
3. “Үтүө санаалаабын, сырдык ыраалаабын” - Чурапчы, 2005 с.
4. “Оскуолам барахсан” - Дьокуускай, 2006 с.
5. “Чыыбыгырас чыычаахтар” - Хатылы орто оскуолатын үөрэнээччилэрин литературнай куруһуогун айымньылары - Чурапчы, 2007 с.
6. “Кыһалба кыһарыан” - Чурапчы, 2007 с.
7. “Школьный музей “Көһөрүллүү” - Чурапчы, 2007 с.
8. “Чурапчыны ааттаппыт көһөрүллүү оҕолоро” - Дьокуускай, 2017 с.

Көһөрүллүүтүн тыыннаах ордон кэлэн, элбэх оҕону төрөппүт уонна герой ийэлэргэ аналлаах кинигэ үбэ харчыта быһаарылынаабына, Көһөрүллүү 80 сылыгар анаан бэчээттэнэн кизин эйгэсэ тахсыахтаах.

Көһөрүллүү мусойа тэриллээбиттэн элбэх көрүү куонкуруһун хас да төгүл кыайылаабын. Бүтүн Араассыйатаабы оскуола мусойдарын көрүү дипломаһа, 2009 с. Өрөспүүбүлүкэтээги бастын мусой, 2016 с. бастын мусой аатын ылбыта. 2016 сылтан А. А. Саввин аатынан Чурапчытаабы устуоруйа уонна этнография мусойа муниципальнай казеннай культуура тэрилтэтин “Көһөрүллүү музейа” Хатылытаабы филиала буолан күн бүгүнүгэр дьэ кизин эйгэни хабаан үлэли хамсыы турар. Дмитрий Павлович бэйэтин төрүттээбит мусойун, кини бэйэтэ эппитинэн: оҕом курдук күндүтүк саныыр сүрэхлэр, дууһабар чугас илдьэ сылдыбыт мусойбун, өр сылларга чочуйан, үөртэн, эрэнэн дьин кулүүһүн тылын мизэ туттарбыта. Мин Дмитрий Павловичка курдук ирдэбиллээх, кизин биһилилээх, инникитин ырааха дьэри өтө көрөр үтүө мааны туруу үлэһиккэ уһуйуллан, кини салайытынан үлэ кытаанах оскуолатын аһан күн бүгүн Көһөрүллүү мусойугар үлэлээбитим 20 сыл буолла. Бу сылларга Дмитрий Павлович итэбэтин толорон мусой үлэтин ис хоһоһо кэнээтэ, сайынна, ситиһилиннэ. Ол курдук, “Экспонат года - 2017 с.” кыайылаабын, Өрөспүүбүлүкэ мусойдарын көрүү кыайылаабын - 2020 с. Өрөспүүбүлүкэтээги экскурсия күрээбин кыайылаабын - 2021 с. буолуталаан, Дмитрий Павлович үйэтиигэ үлэлээбит сыралаах үлэтэ, дойдугарын таптыыр, кини устуоруйатын билэр эдэр көлүөнэ ыччаты иитиигэ, дьонго - сэргэсэ биер улахан дьоһуннаах үлэ буолан санаттан сана сабахтары арылан кэпсиир - көрдөрөр, үүнэр - сайдар!

Хомуйан суруйда
Марфа ЧИЧИГИНАРОВА,
Көһөрүллүү мусойун
сэбиздэссэйэ.

Дмитрий Павлович Табага 7 кылаастаах, онтон 1957 сыллаахха Майа орто оскуолатын бүтэрэн, ити сыл Саха судаарыстыбаннай университетыгар саха салаатыгар үөрэнэ кирибитэ. 1962 сыллаахха үөрэбин ситиһилээхтик бүтэрэн, Өлөөн орто оскуолатыгар учууталпы тийбитэ уонна килимэтин тулуйбакка, төттөрү Чурапчы оройуонугар ананан кэлэн үлэтин сабалаабыта. Бастаан, оскуола интэринээккэ үлэлээн истэбин, Чурапчы орто оскуолатыгар орто сүһүөх кылаастарга завучунан ынырыллан үлэлээбит. Сылан орто оскуолатыгар саха тылын уонна литературатын учууталынан икки сыл үлэлээбитэ. 1965 сыл күһүнүгэр райком бюрота ыныран Мындабаайы орто оскуолатыгар дириэктэринэн анаабыттар. Дмитрий Павлович сана аһаммыт үлэтигэр нэһилиэк партиянай-сэбиздэс тэрилтэлэрин, биергэ үлэлиир учууталларын, оскуола төрөппүттэрин кытта биер тылы дөбөнүк булбута. Күнү-дьылы аахсыбат сыралаах үлэ, учууталга дьоһуннаах сыһыан, үөрэнээччини үрдүктүк тутуу биллэ-көстө оруолламыта. Ити үлэлиир сылларыгар 320 мизстэлээх оскуоланы уонна 75 оҕо олороругар аналлаах улахан интэринээти туттарбыта. 1975-1977 сылларга Дмитрий Павлович оройуоннаабы, үөрэх салаатын сэбиздэссэинэн аһаммыта. Ол кэмнэргэ учуутал методическай билиитин үрдэтии, оскуолаарга кабинетнай систиэмэни киллэрии, дириэктэн үөрэтэр кылаастары арыылы, үлэ-сыннаалан лаабырдарын үлэлэтии, “Оскуола - Производство - Үрдүк үөрэх” дьин ыччат хамсааһынын тэрийи курдук элбэх үлэ, араас дьаһаллар ытыллыбыттара. 1978 сылтан Хатылы орто оскуолатыгар ананан бизнсийсэ тахсыар дьэри үлэлээбитэ. Манна үлэлиир сылларыгар талааннаах салайааччы нэһилиэк дьонун-сэргэтин, үлэлиир кэлэктиибин, үөрэнээччилэрин дириг ытыктабылын ылбыта. Билигин Өрөспүүбүлүкэ араас муннуктарыгар үлэлиир элбэх учуутал «Мин Дмитрий Павлович салайар кэмигэр Хатылы орто оскуолатыгар үлэлээбитим...» дьин истинник ахтар, саныыр. Хатылыга Дмитрий Павлович салайар оскуолата өрөспүүбүлүкэсэ биер бастакынан кабинетнай систиэмэсэ кирибитэ, “Чэчир” үлэ-сыннаалан лаабыра өрөспүүбүлүкэсэ бизс төгүл субуруччу бастаан Кыһыл Знамяны ылбыта, улуус оскуолаарын икки ардыларыгар тэриллэр. Социалистическай куоталаһыга оскуола үс төгүл бастаабыта. 1978 сыллаахха оскуола педкэлэктиибэ баһылаан-көһүлээн, Саха АССР оскуолатын үтүөлээх учуутала Николай Саввич Соловьев салаататынан “Комсомол Албан аата” мусой тэриллэбитэ. Дмитрий Павлович 1991 сыллаахха бизнсийсэ тахсан баран, куруһуок салайааччытынан салгыы үлэли сылдьан, 1992 сылтан Саха сириг устуоруйатыгар хара страницанан буолбут хоту көһөрүллүү умнуллубат трагедиятын кэпсиир, үйэтигэр

ҮТҮӨ ААТА УМНУЛЛУБАТ

Матрена Егоровна Васильева 1937 сыллаахха тохсунньу 15 күнүгэр Чурапчы оройуонун Болтоно нэһилиэгин Кындагыгар төрөөбүтэ. Баара буоллар, 85 сааһын туолуо этэ.

Кини оҕо эрдэбүттэн ырыа-тойука тардыһылааба, күүстээх куоластааба. 1959 сыллаахха мусукаалынай училищени бүтэриэбүттэн идэтинэн бэрт таһаарылаахтык үлэлээбитэ. Үгүс сыратын Чурапчытаагы мусукаалынай оскуолага учуутал быһыытынан үлэлииргэр биэрбитэ. Үгүс оҕону, ыччаты ырыа, муусука кэрэ эйгэтигэр уһуйбута.

Матрена Егоровна айар үлэҕэ бастагы холонуута 1968 сыллаахха инбэлиит поэт Дмитрий Васильев «Билэрин буоллар» диэн хоһоонугар ырыа суруйууттан саҕаламмыта. Бу ырыаны дьон-сэргэ сүрэхтэринэн-быардарынан ылынан, ыллаан, уусуран көрүү кэнсиэрдэригэр репертуар быһыытынан бигэтик киирэн үгүс көрөөччү биһирэбилин ылбыта.

Мелодистка М. Е. Васильева салгыы судьйа Михаил Попов «Саха алааһа — Чурапчы», поэт Виктор Башарин «Уот Субуруускай туһунан ырыа», поэт Алексей Бродников «Алаасчааным барахсан», Дмитрий Диринский «Куорат кыһа», худуоһунньук Семен Семенов «Умнуом суоҕа», уо. д. а. Чурапчы айар талааннаахтарын хоһооноругар ырыа суруйан, кинилэр тустарынан үтүө өйдөбүлү дьонно-сэргэҕэ хаалларбыт кининэн буолар.

Матрена Егоровна төрөөбүт, олохсуйбут, оҕо төрөппүт Чурапчыта, ол да иһин 1994 сыллаахха 31 ырыата түмүллүбүт «Чурапчы тардыта» диэн ырыанныгынан Норуот айымньытын өрөспүүбүлүкэтээҕи дьэстэ бэчээттэтэн таһаарбыта. Чурапчы дьахталларыттан бастагы мелодистка 1957 сыллаахха Саха литературатын уонна ускуустубанын дойдутэбэр сүрүбэр Москваҕа ыытыллыбыт декадага кыттыбыта.

1969 сыллаахха РСФСР уонна Саха АССР норуодунай артыыһа П. М. Решетников аатынан Чурапчытаагы норуодунай тыйаатыр бастагы быһыын арыйсыбыт артыыстарытыттан биридэстэринэн Матрена Егоровна буолар. Онно суорун Омоллоон «Төлөн Ньукуус» драматын И. И. Кандинский туруоран, кини Суасана ороолун толорон, Өрөспүүбүлүкэ оройуоннарынан гастроллаан, көрөөччүлэр биһирэбиллэрин ылбыта. Салгыы Иван Кандинский туруорбут Н. Д. Неустров «Тизтэйбит» кэмиэдийэтигэр Аллаах Алаппыйаны, Мария Герасимова туруоруутугар И. Г. Тимофеев-Теплоухов «Куруубай хааннаах Кулун Куллуустур» олонхотугар Абааһы кыһын, Р. Дидорова туруоруутугар Степан Ефремов

«Куорат кыһа» драматыгар тыллаах, чанчарык ыанныксыт Хоборооһу, Н. М. Заболоцкая Флорид Буляков «Эмээхситтэр эргэ тахсаллар» кэмиэдийэтигэр кырдыар сааһыгар соботох хаалан кырдыабаастар дьыллэригэр олохсуйбут көрдөөх-нардаах, ол эрэри туоххаһыйбыт дууһатын сааһоһунан мүлүрүтэр Васенаны, Геннадий Башкуев «Чю-Чю Сан» кэмиэдийэтигэр эр дьон болбомтолорун бэйэтигэр тарда сатыыр санаа түһүүтэ суох Таныка эмээхсини, Н. М. Заболоцкая суруйуутугар «Лотуһуттар» сыанкаба баанчыктаах оскуола үөрэнээччитин оонньобута. Оруолларын характердарын олус таба тутан оонньобуун көрөөччүлэр дохсун ытыс тыаһынан көрсөллөрө.

Кэлин тыйаатырга костомершанан олус үчүгэйдик үлэлээбитэ. Ити кэмнэ араас театральнай кестүүмнэринэн, режиссиртэринэн, бутафориянан сүрдээгин байбыппыт. Наадыар кестүүмнэригэр тигэ охоро, былыргы таҕаһы-сабы, иһити-хомуоһу оруоннугар дьаарыстаан бэлэмниирэ. Мал-сал барыта бэйэтэ туспа анал миэстэлээбэ. Үлэлииргэ, айарга наһаа үчүгэй усулуобуйаны бэлэмниирэ.

1982 сыллаахха «Дьыэрэнкэй» оҕо ырыа-үчүкү ансамблыга тэриллибитэ.

сүрдээх үчүгэйдик, түмсүүлээхтик үлэлээбитэ.

1997 сыллаахха улуустаагы гимназияга уолаттар хуордарын тэрийэн, кэлин ити хуор сайдан, билигин Саха Өрөспүүбүлүкэтин култууратын үтүөлээх үлэһитэ, хормейстер Е. М. Лыткина салайан үлэлэтэ сылдьар. Үөрэнээччилэри таһынан, педкалэктиип хуорун салайан өрөспүүбүлүкэтээҕи, улуустаагы куонкустарга ситиһиллээхтик кытталлар. Эдьийбит барахсантан холбур ылан, кини суолун салбаан, мин 2010 сыллаахтан «Алгыс» Чурапчы нэһилиэгин бэтэрээннэрин хуорун тэрийбитим. Мунутаан, 47 буолан бэрт үчүгэйдик үлэлээн испипит. Хормейстердар Д. Г. Жиркова, С. П. Егорова, баянист С. Г. Готосцев сыралаах үлэлэрин түмүгэр улууска, өрөспүүбүлүкэҕэ балаҕа ситиһиллэнэн, биллэн иһэн, ыарыы туран, тохтоон сылдьабыт.

Көһөрүллүү 50 сылынан Өлүөнэ өрүс устун көһөрүллүү кыттылаахтара борохуотунан Быков Мыска тийэ устан бара сылдьыбыттар. Онно мин, Мария, Валерий Герасимовтары кытары култуурунай дьаһаллары ытар соруудахтаах кинилэри кытары айаннаабыппыт. Матрена Егоровна сылайбат сындааһынын, энергиятын

сүрдээгин сөхпүтүм. Күнүһүн араадыанан биэрмилэргэ ыллыыра, көһөрүллүү сизиртибэлэрэ буолбут биер дойдутаахтарбытыгар сүгүрүэ тахсарбытыгар венок бэлэмнээгини сүрүннүүрү, кизэтин ресторанна тамадалаан чоргуяра, папубаҕа бизээр тэрийдэхпитинэ, үнүкүлээн тэйэрэ, ол быһыыгар аны сизнигэр дьабака бэргэһэ тигэн, оҕурулаан, кизгэтэн кэһиллээх кэлбитэ. Эдьигээннэ аймахтарыгар сылдьан борохуоту куоттаран кэһиһэн, лодканын экирэтэн бурбантанан кэлбиттэрэ билигин даҕаны харахлар бу баарды кастер. Ураты эрчимнээгин бары даҕаны сөбөрбүт.

Матрена Егоровна өрүү дьон-сэргэ үөрүүтүн даҕаны, кыһалбатын даҕаны тэннэ үлэлэстэрэ. Элбэх ыалдыттаах-хоһоһолоох ыаллар этэ. Оҕолорун туһугар кыһаллара, кэргэнин Прокопий Алексеевичи өрө тутара. Туох баар олобун, талаанын, энергиятын бар дьонугар анаабыта. Ытыктыыр, кизэн туттар киһибитин умнубаппыт, өйдүүбүт-саныыбыт.

Надежда ЗАБОЛОЦКАЯ, СССР култууратын туйугуна, Саха АССР култууратын үтүөлээх үлэһитэ, Чурапчы улуһун уонна нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооҕо.

М. А. Герасимова, П. Н. Калачев үгүс сыралаарын бизэрэн таһаарылаахтык үлэлээбиттэрэ. Матрена Егоровна хормейстер быһыытынан элбэх оҕону ырыа алыбыгар уһуйбута. Алта сыл айымньылаах үлэ түмүгэр бу ансамбыл «Норуодунай» ааты өрөспүүбүлүкэҕэ ылары ситиспитэ. Араас хабааннаах куонкустарга кыттан, ситиһиллэр биер-биер кэлэн испиттэрэ. Дьокуускайынан, Нерюнгринан, Тындынан, Амма, Таатта, Мэнэ Хангалас, Уус Алдан оройуоннарынан, Чурапчы оройуонун бары нэһиликтэринэн гастролга сылдьыбыттар, өрөспүүбүлүкэ тэлэбиидэннэтигэр, ардаадыытыгар уһуллубуттара. Бу ансамбыл үнүкүһүттэригэр анаан ырыалар суруллубуттара. Ол курдук, «Ыччат үнүкүтэ», «Саха оонньуулаа», «Күнүгэ» диэн М. А. Герасимова хоһооноругар үнүкүлэр сүрүн репертуарынан буолбуттара, дьон-сэргэ биһирэбилин ылбытара.

«Көһөрүү» испэктээкпит өрөспүүбүлүкэҕэ ситиһиллэнэригэр Матрена Егоровна костюмер да, оонньоочу да быһыытынан оруола улахан этэ. Бэйэтэ оҕо сылдьан көһөрүүгэ сылдьыбыт буолан, наһаа долгуйан, харах уулаах оонньоур буолара. Улуу Өктөөп 70 сылын көрсө, Чурапчы сэлээннэтигэр бэтэрээннэр хуордарын тэрийбитэ. Бу хуор кэлин «Бэйбэриктэн» диэн түмсүү буолан

ДОЙДУТУНУН МЭЛДЫ СИБЭЭСТЭНЭРЭ

Матрена Егоровна Васильева (Попова) Болтоно Кындагыттан төрүттээбэ, дойдутун олус күндүтүк саныыра, сылдьа, сибээстэнэ турара. Биһиги дьэ кэргэн Чурапчыга олорор эрдэхпиттэн кинилиин билсэрбит. Мин тыйаатырга артыыс быһыытынан кинилиин «Олобун иннигэр», «Куорат кыһа» драмаларга биергэ оонньоон турабыт.

Болтоноҕо сельсэбиэт исполкомун бэрэссэдээтэлинэн үлэлиир кэммэр кини дьэ кэргэнигэр Сэмэн Аранастааҕа диэн алаастан сир анаабыппыт. Биһиги кэжэлэһэ Макаар Аранастааҕар оттуурбүт. Оттуур кэммит биергэ түбэстэринэ, хайаан даҕаны көрсөн, сир-уоту аһатан, ирэ-хоро кэпсэтэрибит. Эдьийим үөрэн-көтөн чабыллыы беҕэ буолара, кэпсээнэ-ипсээнэ дэлэй буолара.

Нэһилиэк художественнай самодеятельноһа ити кэмгэ үрдүк таһымнааҕа. Бэстибээлгэ инники сылдьарбыт. Итиннэ Матрена Егоровна оруола улахан этэ. Тыйаатырга костюмерунан үлэлиир буолан, талбыт кестүүмүтүн, режиссиртэри уларсарбыт. Кыайы 50 сылыгар анаммыт өрөспүүбүлүкэ хороовой кэпсэтииптэрин көрүү-куонкуруһугар Тааттаҕа 70-ча киһилээх хуорунан кыттан турабыт. Кини мелодиятыгар «Уот Субуруускай туһунан ырыа» толоруллубута, лауреат буолбуппут. Хуору бэйэтэ салайбыта, бэлэмнээбитэ. Кини хуор иннигэр киирэн мичээрдээн сандаарыс гынабына, дирижердуур илиитин өрө ууннабына, санаабыт көтөбүллэрэ, ыллыырга бары өттүнэн бэлэм буола түһэрибит. Байаанна биер дойдутаахпын Дмитрий Дмитриевич Попов доһуһуоллаабыта.

Кэлин даҕаны сибээһин быһатаҕа. Тигэһин Болтоно нэһилиэгэ бэстибээлгэ кытта киирбитигэр баһылык Гаврил Гаврильевич Лебедевин дьэкиппитэн ыла тийиппит — ыалдыа сылдьар буолан аҕаастаммыта, мөлтөх туруктаах этэ. Чэйдэппитэ, нэһилиэк үчүгэйдик кытарыгар эрэнэрин биллэрбитэ, албаан атаарбыта.

Кини туһунан үтүө өйдөбүл төрөөбүт нэһилиэгин дьонугар-сэргэтигэр тыыннаах.

Алексей СЛЕПЦОВ.

Үбүлүөйгүнэн истинник...

Оскуолаҥа кириэн иннинээби саастаах оҕолору иитиһэ-сайыннарыыга идэтин, үлэтин, олобун бүүс-бүтүнүнү анаабыт, күн бүгүн бочуоттаах сынньаланга олохтор убаастыыр, сыаналыыр кэллээгэбитин, педагогическай үлэ бэтэрээнин, саха биир Далбар хотунун, ытык-мааны киһибитин Галина Николаевнаны бу күнүргэ 75 сааһын томточчу туолбутунан иититик-истинник эбэрдэлиибит!

Ыйынныктары онорууга кырата суох кылаапын киллэрбит. 1993 сыллааха чөмчүк саастаах оҕолорго аналлар «Математика маннайгы өйдөбүлүрүн сайыннарыы» Е.Н.Кириллина, М.И.Баишева кытыгас ааптардардаах онорбут бырагыраамалара сахалыы тыллаах дьыссааттарга аналлар «Тосхол» базовый бырагыраамаҥа (1998с.) киллэриллэбит.

1993-1997 сылларга Галина Николаевна улуустаагы үөрэх салаатыгар методичка үлэһини сылдьан үгүс иитэччи өр сыллаах баай үлэтин уопутун түмүтү, тарбатыга күүскэ үлэспит. Методическай бүлүтүн быһытынан Кытаанах, Арыылаах, Хатылы дьыссааттарын итэзэччилэрин, ону тэҥ итэзэччи И.Е. Васильева үлэлэрэ сырдатыллыбыт. Маны таһынан кини тус салаатынан, ыйытынан улууска саха оҕолоругар сөптөөх вариативнай бырагыраамалар оһоһуллубуттара: «Уран уус» А.Н. Петрова, Арыылаахтаагы д/с: «Оҕо ойуулуур-дьүһүннүүр дьобурун сайыннарыы» Ф.Г. Колесова; «Экологическое воспитание детей дошкольного возраста» Сыланнааҥы дьаһыл-саа; «Развитие по методике М.Монтессори» Чурапчытаагы «Тулуктаан» д/с.

1997 сыллааха эдэр, кэскиллээх сэмдиксэйдэ Сардана Михайловна Захарова салайан олохтор Чурапчытаагы «Кэскил» дьыссаатыгар Галина Николаевна методичка үлэһини киирбит. Бу сылларга иитэр-үөрэтэр үлэ сагалыы сайдыы суолугар турбута. Ол курдук, «Культуротворческая модель сельского дошкольного центра развития ребенка» тизмэнэн улуустаагы экспериментальнай былаһаакка буолары ситиститтэр. Дьыссаат 5 сыллаагы кэскиллээх былаһаан оһоһуллубута. Үлэ 3 хайыскан сүрүннэммит: оҕону сайыннарыы, иити уонна доруобуйа. Ити сыл «Здоровое поколение «Кэскил» дьин бырагыраамалара Саха Өрөспүүбүлүкэтин Граны ылган, медицинскэй тэбигириннэринэ наҕараадалааһытара. Маны тэҥинэн дьин кэргэн, оскуоланы кытта үлэ сүрүннөнэн, Үөрэх Министириситибитин өрөспүүбүлүкэтээби быыстапкалар кыттан, кыайылаах буолан, Дипломунан наҕараадалааһытара инники үлэбитигэр төһүү буолбута.

Чурапчытаагы «Кэскил» уһуяан 2003 сылтан 2018 сылга дьини «Культуротворчество» в дошкольном детстве» бырайыагынан өрөспүүбүлүкэтээби, федеральнай экспериментальнай былаһаакка буолан үлэспэн-хамсаан кэлбит. Бу сылларга уһуяаммыт салайааччытынан Саха өрөспүүбүлүкэтин үөрэҕиритин үтүөлээх үлэһитэ, Российской Федерация уопсай үөрэхтээһинин Бочуоттаах үлэһитэ, Саха өрөспүүбүлүкэтин үөрэҕиритин туйгуна Анастасия Афанасьевна Григорьева таба салайытынан Москва куоракка «Эврика» дьин үөрэҕирити политикатын үнүстүүтүгэр (салай.И.Адамскай) баран Федеральнай

экспериментальнай былаһаакка статус көмүскээбиллэбит. Бүтүн Арасыйыаабы «Сыл бастын уһуяаан» күрэх кыайылааҥа буолбутт. 2005 сыллааха Российской Федерация үөрэхтээһиннэ политикатын «Эврика» үнүстүүтүн экспертнай сэмдигин чилиэнэ «Дошкольное образование» хаһыат кылаабынай эрдэктэрэ М.С. Аромштам Чурапчы улуутугар кэлэ сылдьан сана сүрээни киллэрэ сылдьар ФЭП статустаах дьыссааттарга сылдьыталаабыт, ол иһигэр «Кэскил» уһуяаанга кэлэн экспериментальнай үлэ олоххо киирэн эрэрин илэ керен, итэзэччилэри кытта көрсөн, ир-хоро кэспэтин, сана санаалары саҕан, үлэ хаамылыттан астынан барбыт. Итэзэччилэр Аромштам Марина Семеновна сүбэлэрин, этилэрин сыһа-буорга түһэрбэкэ үлэлэригэр туһаммытара. Бу көрсүүтү түмүтү «Дошкольное образование» хаһыакка хас да нүмэргэ хаартыскалаах ыстатыйалар тахсыталаабытара.

Уһуяаммыт чөмчүк саастаах оҕону иитэр-үөрэтэр үлэтигэр сагалы киллэригэр инвестиционнай бырайыактар күүнүстэригэр икки төгүл кыайан, 2008, 2014 сылларга Саха Өрөспүүбүлүкэтин Бэрэсидьиэнин Гранынан наҕараадалааһытара Галина Николаевнабыт өр сыллаах айымнылаах үлэтин биир үтүө түмүгүнэн буолар.

Галина Николаевна — дэгиттэр сатабыллаах педагог. Ол курдук, сахалыы куттаах-сүрдээх киһи этнопедагогунан үлэспир кэмигэр уһуяаанга саха итэһипин олохсугуу үлэтин саҕалаабыт. Үлэтигэр тулусту сүрүн хайыскатынан буолар — оҕо кыра сааһыттан төрөбүт норуотун матырыйаалынай уонна духобунай культууратын, итэһипин көрө-билэ уонна кыттыһа улаатарын хааччыйы, көнүлүк сайдарын ситиһи, оҕолорго өбүгэ үтэстэрин, сизирин-туомун билиһиннэри. Уһуяаммыт иһинэн итэзэччи духобунай культууратын байытыга педагогтары «Айылы» айар лаборатория тэрийэн түмэн, хас биридиплэрэ тусха дьобурдааһын, талааннарын таба керен, уһуяанаран үлэспитэ үлэбэ көбүлүүр күүс буолбута.

Методист-тэрийээччи быһытынан Галина Николаевна ордук итэзэччилэр идэтигэр таһымнара үрдүүрүгэр, хал буолбут педагогическай стереотиптан тахсан сайыннарылаах үөрэтин технологиятын байылыттарыгар үгүс өрүттээх үлэни ыттарбыт. Ити түмүгэр итэзэччилэригэр маастарысталаах үрдээн бэйэлэрин бырайыактарын бастын үлэ уопутун быһытынан педагогическай аабыларга, араас таһымнаах нэччэй-практическай кэмпиризисилэлэргэ улууска, өрөспүүбүлүкэбэ, Арасыйыаҥа тийэ тарбанан биһирэммит.

Галина Николаевна өр сыллаах айымнылаах үлэтин түмүгэр чоһуллан тахсыт эдэрдэргэ холбур буолар баай уопуттаах, айымнылаахтык үлэспир итэзэччилэригэр буолаллар: сүрүннүүр

иитэччи Российскай федерация уопсай үөрэхтээһинин Бочуоттаах үлэһитэ, Саха өрөспүүбүлүкэтин үөрэҕиритин туйгуна, Ил Дархан бириэмийэтин 2017 сыллаагы хаһыаката Анна Афанасьевна ШАРИНА, Российскай федерация уопсай үөрэхтээһинин Бочуоттаах үлэһитэ, Саха өрөспүүбүлүкэтин үөрэҕиритин туйгуна, Ил Дархан бириэмийэтин 2012 сыллаагы хаһыаката Тамара Григорьевна Константинова, Российскай федерация уопсай үөрэхтээһинин Бочуоттаах үлэһитэ, Саха Өрөспүүбүлүкэтин үөрэҕиритин туйгуна Марфа Еремеевна Маркова, Российскай федерация уопсай үөрэхтээһинин Бочуоттаах үлэһитэ, Оксана Иннокентьевна Сысолятина, Саха Өрөспүүбүлүкэтин үөрэҕиритин туйгуна Альбина Юрьевна Пестерева, туйгун категориялаах иитэччилэр Пелагея Егоровна Макарова, Матрена Прокопьевна Кондратьева уо.д.а.

Педагогтар профессиональнай таһымнара үрдэбитин өрөспүүбүлүкэтээби профессиональнай күүнүстэргэ эдэр педагогтарбыт ситиһилээхтик кыттыларыгар көрөбүт: ол курдук, араас сылларга Николай Семенович Дьячковскай, Светлана Васильевна Артемьева, Наталья Кононова Нектегеева, Михаил Семенович Копылова, Нюрбина Игоревна Слепцова, Дмитрий Дмитриевич Гуляев уо.д.а. улуустарын аатын доһуунаахтык көмүскээбиттэр, лауреат, номинант үрдүк аатын ылбытара.

Оскуолаҥа кириэн иннинээби саастаах оҕолору иитиһэ-сайыннарыыга сагалы киллэрбиллэбит туоһунан тахсыт босубуйа кинигэлэригэр буолаллар: «Уһуяаммыт туһунан истинник...», 1999с., «Организация работы групп кратковременного пребывания для неорганизованных детей как вариативная форма дошкольного образования», 2012 с., «Взаимообогащающее развитие ребенка и педагога в центрах самореализации (эйгэ)» 2016 с. «Кэскилбит биһиэнэ — кэлэр канчэригэр биһигэ», 2019 с.

Галина Николаевна — дэгиттэр сайдылаах киһи, «Чэбдик» кулуп көхтөөх чилиэнэ, чөл олох пропагандааччы, ыйыннары ойбоһо сөтүөлэччилэртэн биир бастакылар, киһи бэйэтин кытта үлэһитигэ, айар дьобурун арылыыга бастын уопут быһытынан өрөспүүбүлүкэбэ кэскил тарбатыга үгүс өрүттээх үлэни ыллыт. Тымныы полонутар — Ёймөөнөө Чурапчы «муоркалар» баран, 60 кыраадыс тымныыга тоһоһо сытар үрэхтэригэр сөтүөлээн кэлбиттэрэ, киһи эти-симин, доруобуатын турулун хайдах бөбөгөтөрүгэр, сайыннарыгар уонна чагиз-чэбдик буоларга дьулуһарыгар ыһыран кэлбиттэрэ.

Дьахтар киһи сирдээби анаһын тоһорон, олохундорунаан Николай Романовичтын алаһа дьин тэринэн, илпээх дьин кэргэн көмүс биһигэр оҕолорун, сизинэрин бигээн, дьоллоох оҕо сааһы биллэрэн, киһи-хара, ыал-дьон онортоолуар.

Күндү киһибит Галина Николаевна! Бүгүгүнү дьоро күнүгэр этилэр бар дьонун таптаһа, алгыһа, махтаһа Эн олохтор сырдыгынан сыдааһыдынар, сырдьык санаалар, үтүөнү баҕарылар барыларга туолууннар!

Анна Афанасьевна ШАРИНА,
Чурапчытаагы «Кэскил» уһуяан
сүрүннүүр итэзэччигэ
Российскай Федерация уопсай
үөрэхтээһинин Бочуоттаах үлэһитэ.

— ТУРГУТУК —

«САХА ИНТЕЛЛИГЕНЦИЯТЫН БИИР ЧАБЫЛХАЙ БЭРЭСТЭБИТЭЛЭ, СЫРДААЧЧЫТА» С.А. Новгорода төрөөбүтэ 130 сылыгар аналлар викторина

Күндү ааҕааччылар! Эһигини Чурапчытаагы кини бибилиэтигэр күүтүтүтүр биир дойдулаахтык, сахалартан бастаы тыл үөрэхтээбэ, сахалыы маассабай суругу-бичиги төрүттээччи Семен Андреевич Новгородова аанамыт викторинаҥа кыттарыгыгар ыһыар. Биир кыайылаах баар буолар. Түмүк: «Саха олох» хаһыакка бэчээтэниһэ. Түмүгү таһаарыыга ким урут, таба хоруйу бизирбит учуоттанар. Эппизтииритигэр аахкытын толору суруйарыт, 2022 сыл, олунуу 12 күнүгэр дьини маннык аадырыска ыһабыт: Чурапчы, Ярославскай уул., 18 №-рз. Тел.: 89841171494, e-mail: churib@mail.ru

Викторина түмүгэ С.А. Новгорода төрөөбүт күнүгэр тахсыаба.

1. С.А. Новгорода Чурапчыга ким дьин аяллар поптыһылыһаа үөрэммит?
2. Хас сыллаахтан бастаы Бэрэсидьиэн М.Е. Николаев уураһынан «Олунуу 13 күнэ — төрөөбүт тыл, сурук-бичик күнэ» дьин бэлэтигирбит?
3. 1913 с. С.А. Новгорода ханнык куорат университетигэр илиһини тыллар факультеттарыгар үөрэнэ киирбит?
4. 1917 с. тахсыт бастаы букубаар аат?
5. 1919 с. С.А. Новгорода Петербурга тухс сыллаах эргиллэбит?
6. Иркутскайга олохтот кэмизэр. 1919 с. С.А. Новгорода улахан суолталаах икки ыстатыйаны суруйбута.

Ол ханныктарыт? Тухс туһунан?

7. Иркутскайга С.А. Новгорода устуууоннуу сылдьан ордук чугастык кими кытары бодорустуу?
8. С.А. Новгорода кыһыа Елена Семеновна Новгородова ханнык суруйааччы туһунан диссертацияны ситиһилээхтик көмүскэн филологическай наука хандьыдаатта буолбут?
9. «С.А. Новгорода. Во имя просвещения родного народа» дьин саха бастаы учуонай панабиһин туһунан ким суруйбут?
10. Кыһыа Елена Семеновна ханнык саха норуотун ырыаһытын айымнытын нэччэс тылыгар тылбаастаабыт?
11. С.А. Новгорода кэргэнигэр М.П. Фелициана анабыт хоһоонун булан суруйут.
12. Төрөөбүт норуота Семен Андреевич халлаан-ванналын, таһара курдук санаабыт киһилэр? — бу ким тыллара?
13. С.А. Новгорода кэргэнэ Мария Павловна саха норуоттар тухс улахан өгөһөөбүт?
14. ...В 20-е годы на латинизированный алфавит перешли все тюркские и монгольские, а также многие малайско-индонезийские народы нашей страны. ... Начало «великой революции на Востоке» было положено в Якутии реформой якутской письменности якутским ученым-лингвистом Семеном Новгородавым. Бу ханнык учуонай, тюрколог тыллара?
15. «Лингвист» документальнай киһиэ бырайыагын ааптардара кимнээбит?

Улуустаагы кини бибилиэтигэ.

— ПОЛИЦИЯ МУНУТА —

Чурапчытаагы ИДьО иһитиннэрэр!

2022 сыл олунуу ый 1 күнүгэ туругунан, Чурапчытаагы ис дьыала отделын полиция сотрудиктара сокуонна олохторун, 2011 сылтан 2021 сылга дьини, Чурапчы улуутун граждандкай нэһилиһинэтигэр 20 устуука сааны-саадагы ылбытара. Олор Чурапчытаагы ИДьО отделын хоһугар хараллан сыталлар.

Ону таһынан Дьоскуускай куоракка саа-саада харайар ысылааһа 183 устуука саа хараллан сытар. Саа хаһааһынара бас билиһинэрин бигэртэтэр докумуоннарын, ону тэҥ норуоту нөүө нэһилиэстибэ онорторон, сааны-саадагы илдьэ сылдьарта уонна харайарга көнүл бизэр докумуоннары Росгвардия лицензиялыыр-көнүлүүр сулуустатыттан туттарылыбыт саалары бэйэлэригэр ылаһтарын сөп. Биир сыл иһигэр сааларын ылбат түгэннэригэр, суут уураһынан, бас билэччигэ суобунан аабыларын уонна утилизацияларын туһунан иһитиннэрбит. Ол курдук, ааспыт сыл олунуу ыйыгар 50 устуука саа суох оһоһуллубута.

Ыйытылар үөскээтэхтэринэ, Чурапчытаагы ИДьО отделыгар Тыыл сулуустатыгар (49 каб.) бипсыахытын сөп.

Чурапчытаагы ИДьО пресс-киһиэ.

